

KULTUR

KRITIK | DEBAT | NAVNE

Vi sætter ikke længere punktum i slutningen af vores tekstbeskeder. Tegnsætningens både mindste og hidtil vigtigste tegn er blevet udkonkurreret af blandt andet emojis. Det betyder til gengæld, at punktum har fået en ny og anden betydning i sms'er og på Messenger.

RETSKRIVNING

LOTTE THORSEN

Martin: »Har du stadig lyst til at mødes i aften?«
Frank: »Nej. Sorry.«
Martin: »Lidt pissed off eller hvad?«

Frank: »Nope.«

Martin: »Hvorfor så punktummerne (græde af grin smiley)«

Sådan lyder en udveksling mellem teenagere på WhatsApp. Og det er en reaktion, man jævnligt får – især fra yngre mennesker – hvis man skriver punktum i slutningen af en besked på sms, Messenger eller WhatsApp. Punktummet er nemlig på vej ud af vores tekstbeskeder. Det er blevet udkonkurreret af andre tegn og emojis og er ved at forsvinde helt som afslutningstegn.

For nylig fik formand for Dansk lærerforeningens gymnasie- og hf-sektion, Birgitte Darger, at vide af sin 21-årige søn, at han opfattede det meget alvorligt og nærmest, som om hun skældte ud, når hun satte punktum i slutningen af en besked til ham.

»Han sagde, at hvis jeg skrev til mine elever på den måde, ville de nok blive lidt stødt, for man sætter altså ikke punktum, hvis man er i gang med en samtale. Mine elever var helt enige med ham. Man gør det ikke, hvis man gerne vil have, at den, man skriver til, tager tråden op«, siger hun.

Engang var et punktum bare en naturlig pause i en tekst. Nu betyder det langt mere end det på de sociale medier. I takt med at emojis er flyttet ind i vores skriftsprog online og ofte bruges til at afslutte en besked, bliver beskeder, der slutter med et punktum, opfattet som sure eller afvisende. En slags grammatisk smæk med døren.

Strukturelt er der ikke længere behov for punktummet som afslutningstegn, når vi sender en besked, for man kan allerede se, at beskeden er slut, når nogen har trykket på 'send'. Eller som sprogforsker ved Dansk Sprognævn Marianne Rathje siger:

»Det svarer til, at vi i talesproget sagde 'slut', hver gang vi var færdige med at tale. Det bliver ligesom for meget, at der kommer et punktum, for man kan allerede se, at folk er færdige med at tale.«

Derfor har punktum fået en ny funktion i den digitale samtale, fortæller sprogforsker Tina Thode Hougaard. Når hun kigger sine data igennem, er det »utrolig svært« at finde punktummer i tekstbeskeder på de sociale medier, medmindre der er tale om længere forklaringer eller mere formelle beskeder.

»I traditionelle tekster fungerer punktum som en adskillelse af meningshelheder. Men i de sociale medier er punktummet på vej væk fra sin formelle, strukturelle funktion og i gang med i stedet at få en kommunikativ funktion. Når punktummet ikke rigtig bruges i sin grammatiske funktion længere, får det mulighed for at få en ny pragmatisk eller social funktion. Nu er der en tendens til, at punktum i de sociale medier betyder det samme, som når Donald Trump bruger udtrykket 'period' – at der ikke er mere at sige i den her sag«, siger hun.

Stramt og kontant

Mette Nielsen er bachelor og nu kandidatstuderende i dansk på Syddansk Universitet. I en eksamensopgave om sproget på sociale medier undersøgte hun, hvordan kommentarerne på de to blade Vi Unge og Womans Facebook-sider afsluttes. I alt undersøgte hun 430 kommentarer på hvert af de to mediernes Facebook-sider, og på begge sider var punktum den næst-

mindst anvendte måde at afslutte et indlæg, mens en kombination af punktum og emoji var det, færrest valgte at afslutte deres indlæg med.

»I indlæggene på Vi Unges Facebook-side, hvis målgruppe er de 12-17-årige, blev 12 procent afsluttet med et punktum, mens knap 70 procent af indlæggene blev sendt helt uden sluttegn. På Womans Facebook-side, der har de 18-35 årige kvinder som målgruppe, blev 14 procent af indlæggene afsluttet med punktum, og knap 60 procent blev afsluttet med en emoji. Det tyder på, at både de helt unge og de lidt ældre faktisk næsten helt undgår at sætte punktum. Og at de voksne

bruger flere emojis end de unge. Selv mine bedsteforældre er begyndt at skrive med emojis«, siger hun.

Som en del af sin eksamensopgave har hun også interviewet ti piger i alderen 14-16 år og bedt dem reagere på en sms, hvor der står: »Jeg går i Netto.«

»Når man sætter punktum i sådan nogle korte beskeder, virker det sådan lidt stramt og meget kontant-agtigt«, siger en af pigerne. »Den her, den er bare sådan: punktum det er, at personen er sur og går i Netto«, siger den anden.

Er du lidt pissede off eller hvad?
Hvorfor så punktum?

online er lavet på universitetet i Hamburg af to sprogforskere. Florian Busch har eksempelvis undersøgt 52 lange chatudvekslinger mellem teenagere på WhatsApp, som til sammen tæller flere tusinde beskeder. Beskedudvekslingen øverst i denne tekst stammer fra hans data.

»I mit materiale bliver kun 5 procent af tekstbeskederne afsluttet med punktum«, siger han.

På Binghamton University i USA blev 126 studerende i en undersøgelse i 2015 præsenteret for tekstbeskeder både med og uden slutpunktum. Og de beskeder, der sluttede med punktum, blev opfattet som mindre oprigtige end dem, der sluttede uden punktum. Det samme var ikke tilfældet med håndskrevne beskeder.

Ifølge Jannis Androutsopoulos, der også er sprogforsker på universitetet i Hamburg og forsker i tegnsætning online, har punktummet nemlig ikke bare fået én, men en hel stribe nye betydninger, alt efter hvem man spørger.

Uvist hvad punktum nu betyder

Man kan sige, at punktummet forsøger at overleve ved at ændre sin betydning. Og den proces er stadig i gang, så faktisk kan man ikke længere sige, præcis hvad punktum for enden af en sætning betyder online, forklarer han.

»Der er ikke én fast, ny betydning for punktum i det danske, tyske eller amerikanske sprogsamfund. For nogle betyder det, at du er uoprigtig. For andre, at du er sur eller aggressiv. Eller at der ikke er mere at sige om den sag. Der er en vifte af betydninger, som er løseligt forbundet med hinanden. Folk tildeler visse tegn nye pragmatiske betydninger, og de er ikke automatisk gyldige for et helt sprogsamfund; det er noget, der foregår lokalt. Og i ingen af tilfældene bliver punktum i slutningen af en besked set som noget positivt«, siger han.

Jannis Androutsopoulos har selv undersøgt 6.500 beskeder på WhatsApp mellem kvindelige tyske akademikere i 20'erne.

72 procent af beskederne slutter med et tegn, det er bare sjældent et punktum.

»Folk bruger forskellige tegn til at signalere, om de er i godt eller dårligt humør, og om de har lyst til at chatte videre eller ej. Det mest almindelige afslutningstegn er en emoji, nummer to på listen er udråbs- eller spørgsmålstegn. På en tredjeps over de mest brugte afslutningstegn er tre prikker og mindst brugt er punktummet. Kun 9 procent sætter det«, siger han.

Hvilken betydning man lægger i et punktum, kommer også an på, hvem der sender det, forklarer hans kollega Florian Busch, for der er masser af implicit viden, når man læser beskeder fra forskellige afsendere. Unge ved eksempelvis godt, at ældre generationer kommunikerer anderledes på de sociale medier, end de selv gør, og at de har en tendens til at tage den traditionelle tegnsætning med sig over i de sociale medier.

»Fortolkningen af et punktum afhænger af læserens viden om den, der skriver. En 14-årig pige bliver måske stødt over et punktum i slutningen af en besked fra sin bedste ven, men måske er det helt o.k., hvis den samme besked kom fra hendes mor. Konteksten betyder altid noget«, siger Florian Busch.

Men det vil altid føre til misforståelser – i dette tilfælde eksempelvis mellem generationerne – når et tegn skifter betydning. Det ser man også med såkaldte pendulord. Eksempelvis når en bjørnetjeneste for yngre generationer betyder en kæmpe stor tjeneste, mens det for ældre stadig betyder en velment hjælp, der gør mere skade end gavn. Ellers om Tina Thode

hun. Normalt er punktummet en måde at dele en tekst op på, så den bliver til at forstå, og dermed er punktum ifølge Dansk Sprognævn »vores allervigtigste tegn«. Men på Sprognævnets hjemmeside kan man også under emnet 'sms-tekster og retskrivning' læse, at det ikke er nødvendigt at sætte punktum eller andre tegn som afslutning på en sms.

Flere nye betydninger

Punktumets nye rolle i online-sprog er en international tendens. Noget af den grundigste forskning af tegnsætningen

Fortsættes side 3

Her er butikken, hvor kunstnerens fejl, fravalg og skitser er billigt til salg

Alt fra farveprøver og testtryk til instruktioner og programudkast rammes ind i butikken Skitse, som skal øge især yngre kunstneres muligheder for indtjening, håber Bikubenfonden.

KUNST

NIKOLAJ HELTOFT

Bag ethvert kunstværk ligger en alenlang række af eksperimenter, beslutninger, fejl, til- og fravalg, som de besøgende på landets museer og gallerier aldrig oplever andet end slutresultatet af.

At det egentlig var en skam, gik billedkunstneren Emilie Kjær og blev overbevist om, når hun kom på besøg i sine kollegers atelierer. Her så hun en overflod af overskudsmateriale – farveprøver, testprint, prøvevævninger – der endte i skufferne eller i skraldespanden.

»Det er materiale med en fin kunstnerisk værdi i sig selv. Ofte er det noget, der sorteres fra til allersidst, og derfor er det egentlig ganske sårbart materiale, men det er jo spændende at se, hvorfor noget tager en særlig drejning, og det giver noget til den færdige udstilling at se, hvordan kunstneren nåede dertil«, siger Emilie Kjær.

I morgen slår Emilie Kjær og Bikubenfonden dørene op for resultatet af de overvejelser: En ny webshop og fysisk butik på Nørrebro i København ved navn Skitse, som vil sælge netop skitser og andre forarbejder. De indrammes i et fast format og sælges til en ligeledes fast pris af 2.999 kroner per styk.

»Det giver en mulighed for kunstinteresserede for at købe noget af en billedkunstner, der ikke koster alverden, også selv om det er kunstnere, der har god gang i deres forretning og ellers kan være svære for mange at komme i nærheden af«, siger Emilie Kjær, der nu får titel af an-

VORDEN. I butikken Skitse kan man købe Runes Bosses perentlige beskrivelse af, hvordan hans værk 'Urbaum' skal sættes sammen af grene af eg, avnbøg, poppel, ask, pil, ahorn, rød el, birk, hassel /røn og kastanje. Foto: Galleri Jacob Bjørn & Skitse

sat projektleder i det selskab, der drives af Bikubenfonden.

Ifølge fondsdirektør Søren Kaare-Andersen er Skitse bare ét svar på den store undersøgelse af kunstnerens vilkår, som professor Trine Bille på Copenhagen Business School sidste år gennemførte med støtte fra fonden. Heraf fremgik det blandt andet, at yngre færdiguddannede kunstnere, selv når deres bijobs regnes med, i gennemsnit lever for 199.000 kroner om året før skat. Det vil sige pænt under de 223.600 kroner, et år på dagpenge ville indbringe dem.

»Der savnes i den grad muligheder for at tilføre yderligere indtjening til især de unge billedkunstnere«, siger Søren Kaare-Andersen:

»Ved at oprette et selskab som Skitse undersøger vi mulighederne for at udvide markedet, så de får bedre mulighed for både at formidle deres kunst, blive mere synlige og leve af deres arbejde«.

Omkring halvdelen af overskuddet fra det kommende salg vil gå til kunstneren, mens resten vil gå til drift og til at udvikle Skitse. Profitten sendes således tilbage til kunsten og billedkunstnerne, understre-

ger Søren Kaare-Andersen. I Skitse finder man lige nu Amalie Smiths prøvevævninger til hendes store vægtæpper til aulaen på Ørestad Gymnasium.

Her er Dyveke Bredstorffs eksperimenter med fotogrammer af elskende kvindeskulpturer på silkesatin. Og på listen over de første omkring 100 skitser, der allerede er på hylderne, findes en række af landets andre markante, især yngre kunstnere.

De har vidt forskellige praksisser, som ofte ikke lader sig indramme, men i Skitse finder også performance-, installations- og videokunstneres arbejdsprocesser

vej til væggen. Butiksløkalet i Ryegade er til at starte med lejet i to år og vil også huse offentlige arrangementer med fokus på netop de kunstneriske arbejdsprocesser. Er køberne der, er yderligere Skitse-butikker i andre af landets store byer en mulighed, siger Søren Kaare-Andersen.

Men hvorfor skal en almenyttig fond drive butik?

»Vi forsøger at forløse et klart potentiale her til gavn for kunstnerne, men får andre lyst til at åbne tilsvarende butikker, er det helt fint. Vi har absolut intet behov for

FAKTA

Skitse

Bikubenfonden har indtil videre investeret 575.000 kroner i Skitse, der ud over butikken i Ryegade på Nørrebro også kan besøges på hjemmesiden www.skitse.nu fra 24. april.

Alle skitser koster 2.999 kroner og indrammes efter det faste mål på 60x100 centimeter. Halvdelen af indtægterne ved salget går direkte til kunstnerne, mens den anden halvdel går til at drive og udvikle Skitse.

at have monopol på ideen«, siger fondsdirektøren.

Ikke en konkurrent

Og landets gallerister bør ikke rynke bryn over udsigt til fondsstøttet konkurrence, der rækker ud efter også de etablerede kunstnere i deres stald, mener Emilie Kjær, der indtil videre kun har oplevet stor velvilje fra den side:

»Målet her er jo ikke at sælge færdige værker. Dette er en anden type materiale, som mærkes ud efter også de etablerede kunstnere, så det er tydeligt, at det er en skitse. Prisen er fast, og der følger også en lille tekst med, hvor det færdige værk præsenteres, så både kunstnerne og deres gallerister kan føle sig trygget ved at være med«.

Formand for Dansk Galleri Sammenlutning, galleriejer Thorkild NB Nielsen fra galleri NB i Viborg, ser ingen grund til at se skævt til projektet:

»Jeg ser umiddelbart ikke negativt på ideen, som den præsenteres. Det har måske i virkeligheden være med til at understøtte også vores muligheder for at opdatere nye kunstnere«.

Så hvis en af dine egne kunstnere ønsker at bidrage med en skitse, er det fint for dig?

»Det kommer helt an på, hvilke aftaler jeg har med kunstneren i det konkrete tilfælde. Men i almindelighed tror jeg, at vi skal betragte det som en mulighed, der ligger åben for kunstnerne, for at de kan udvide deres muligheder for at blive set og selvfølgelig også at skabe en omsætning«, siger Thorkild NB Nielsen.

nikolaj.heltoft@pol.dk

Er du lidt ...

Fortsat fra forsiden

Hougaard siger: »Når der bliver skabt nye normer for, hvad punktummets kommunikative funktion er, kan der opstå problemer i kommunikationen, hvis du ikke ved det«, siger Tina Thode Hougaard.

Det modsatte af punktum

Samtidig med at punktummet skifter betydning, har de her tre prikker '...' også skiftet betydning og er i mange tilfælde punktummets afløser i slutningen af en tekstbesked. I den traditionelle grammatik hedder det udeladelsesprækker. Skriver man sådan her (...) i en tekst, indikerer man, at der er noget, man har udeladt.

»Men det er overhovedet ikke den måde, de bruges i tekstbeskeder«, siger Janis Androutsopoulos.

Ifølge hans studier har de tre prikker fået to nye betydninger. De kan enten signalere en underforstået baggrundsviden mellem dem, der skriver, eller de kan betyde, at emnet stadig er åbent.

»Så tre prikker i slutningen af en besked kan betyde: Lad os tale mere om det, der er ikke konkluderet endnu. Det indikerer, at forhandlingen stadig er åben, så faktisk betyder det det modsatte af punktum«, siger han.

Ifølge Tina Thode Hougaard er der tre ting, der gør sig gældende for tegnsætning på de sociale medier. Det ene er, at man udelader tegn – det, der sker nu for både punktum og komma. Det andet er, at man sætter mange tegn – som regel ud-råbstegn og spørgsmålstegn. Det tredje er, at man bruger tegnsætningen anderledes online end i en traditionel tekst.

»Og det er det, der er tilfældet med de

tre prikker. Eller tøveprikker, som de også kaldes. De er mere afventende end et punktum, som er meget mere forpligtende. Og de bruges slet ikke som en udeladelsesmarkør online, som ellers er deres oprindelige betydning. De bruges ofte som afslutnings-tegn og konkurrerer dermed med emojis og humørikoner«.

Spørgsmålet er, om den ændrede brug af punktum online på længere sigt får konsekvenser for hele ortografien og skriftsproget. Indtil videre kan formand for Dansk lærerforeningens gymnasie- og hf-sektion Birgitte Darger ikke se nogen afsmittning i elevernes opgaver.

»Eleverne er langt hen ad vejen godt klar over

det med kontekster. De forstår godt, at hvis de skal lave en skriftlig aflevering, så er det ikke sms-sprog. Måske er eleverne faktisk i dag intuitivt mere bevidste om det, fordi de godt ved, hvad det koster på de sociale medier at ramme skævt. De sætter jo heller ikke smileys i skoleopgaverne. At sætte smileyer og udelade punktummer oplever jeg som en både grafisk og kommunikativ bevidst handling, som går ud på at skrive i en tråd«, siger hun.

Men ifølge sprogforsker i Dansk Sprognavn Marianne Rathje, er det nærliggende at drage den slutning, at forandringer-

Punktum.

ne breder sig til andre steder. Hun mener også, at der ved at ske noget med punktummet i traditionelle tekster.

Punktummet er for stort

»Jeg lagde mærke til det, da jeg for fem år siden indsamlede stile fra 8. og 9. klasse, hvor man kunne se, at de var begyndt at bruge komma i stedet for punktum. Unge sætter faktisk ofte komma, hvor man ville forvente et punktum. Også de førsteårsstuderende på universitetet. Da jeg i sommer var med til at undersøge stavning i universitetsopgaver, fandt vi ud af, at den næstmest hyppigste kommafejl er at sætte komma i stedet for punktum«, siger hun.

Faktisk er Marianne Rathje også selv »begyndt lidt at have en aversion« mod punktum, fordi det er, som om det giver for meget pause. At punktummet lige pludselig er blevet »for stort et tegn«, som hun siger.

»I morges sendte jeg en mail på telefonen, hvor der stod: »Det har jeg også lagt mærke til, har dog aldrig hørt en forklaring« – hvor man egentlig skulle sætte punktum mellem de to sætninger og starte den næste med et 'jeg'. Men det er, som om det ville blive for voldsomt at sætte et punktum. Det er mærkeligt, for det er egentlig ikke korrekt sådan her. Men det er måske også noget med, at når man sætter punktum, skal man starte med stort, og det er lidt irriterende, i hvert fald når man ikke er ung og stadig synes, det er lidt besværligt at trykke på en tast på telefonen«.

lotte.thorsen@pol.dk